

BRICS+ – nowy element globalnego multilateralizmu

Hanna Dumala*

W listopadzie 2001 r. ukazał się raport analityka banku inwestycyjnego *Goldman Sachs* Jima O'Neilla zatytułowany *Building Better Global Economic BRICs* („Global Economics Paper” No. 66). Wtedy po raz pierwszy pojawiło się określenie BRIC, oznaczające cztery największe gospodarki wschodzące: Brazylię, Rosję, Indie i Chiny. Autor przewidywał, że ich PKB liczone według parytetu siły nabywczej wzrośnie na koniec pierwszej dekady XXI w. z poniżej 8% do 23,3% światowego PKB. Jednym z wniosków sformułowanych przez Autora było stwierdzenie, że w związku z tym „grupa G7 musi zostać »zmodernizowana« i stworzyć przestrzeń dla BRIC, aby umożliwić skuteczniejsze kształtowanie polityki globalnej”. Postulowana modernizacja oznaczać miała zmniejszenie liczby europejskich członków G7 z czterech do dwóch, a następnie jej powiększenie o państwa BRIC, co w efekcie spowodowałoby powstanie G9.

Do takiej zmiany nigdy nie doszło, ale BRIC nie stało się jedynie analityczną koncepcją. Kilka lat później nastąpiło praktyczne nawiązanie współpracy czterech wskazanych przez O'Neilla państw. Pierwsze oficjalne spotkanie na szczeblu ministrów spraw zagranicznych miało miejsce podczas Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku w 2006 r. Pierwsze spotkanie na poziomie szefów państw i rządów – jeszcze nieformalne – odbyło się 9 lipca 2008 r. podczas szczytu G8 w Tōyako (Japonia), na który m.in. Brazylia, Chiny i Indie zostały zaproszone, aby rozmawiać o zmianach klimatu. W spotkaniu wzięli udział prezydenci Federacji Rosyjskiej (Dmitrij Miedwiediew), Chińskiej Republiki Ludowej (Hu Jintao) i Brazylii (Luis Inácio Lula da Silva) oraz premier Indii (Manmohan Singh). Uzgodnili oni, że będą koordynować swoje działania w kluczowych kwestiach gospodarczych, w tym zwłaszcza w dziedzinie finansów. Rok później – w czerwcu 2009 r. w Jekaterynburgu (Rosja) – odbył się pierwszy szczyt państw BRIC i moment ten uznawany jest za początek działalności grupy w jej pierwotnym składzie. W trzecim z kolei szczycie (14.04.2011, Sanya, ChRL) uczestniczył już także piąty członek, którym została Republika Południowej Afryki, a grupa zaczęła funkcjonować pod akronimem BRICS. Choć akronim ten pochodzi od pierwszych liter nazw państw członkowskich w języku angielskim (**B**razil, **R**ussia, **I**ndia, **C**hina and **S**outh Africa), to po pewnym czasie tworzące grupę państwa

zaczęły go także tłumaczyć jako „Building Responsive, Inclusive and Collective Solutions”, czyli budowanie adekwatnych, integracyjnych i zbiorowych rozwiązań, co ma odnosić się do celów ich współpracy.

Podstawowym celem państw zgrupowanych w BRICS było stworzenie wielobiegunowego porządku globalnego poprzez zwiększenie roli państw rozwijających się w światowych instytucjach walutowych, takich jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy, oraz zreformowanie Rady Bezpieczeństwa ONZ. Z biegiem czasu współpraca uległa rozszerzeniu i pogłębieniu i odbywa się w ramach trzech filarów: politycznego i bezpieczeństwa, gospodarczo-finansowego oraz kulturalno-społecznego, a także ponad dwudziestu formatów (np. biznesowy, think thanków, akademicki, medialny, parlamentarny, społeczeństwa obywatelskiego, partii politycznych). Podstawą współpracy politycznej i bezpieczeństwa są spotkania przywódców (dwa razy w roku – raz na szczycie BRICS organizowanym przez państwo sprawujące prezydencję, a raz na marginesie szczytu G20), ministrów spraw zagranicznych (dwa razy w roku – raz na osobnym posiedzeniu, a drugi raz na marginesie Zgromadzenia Ogólnego ONZ) oraz doradców ds. bezpieczeństwa narodowego BRICS. W ramach filaru gospodarczo-finansowego odbywają się spotkania ministrów właściwych do spraw handlu, przemysłu, rolnictwa i energii. Filary kulturalny obejmuje spotkania na szczeblu ministerialnym oraz urzędników wysokiego szczebla, a także organizację wydarzeń takich jak Festiwal Teatralny, Festiwal Muzyczny, Festiwal Kulturalny.

Piętnasty z kolei szczyt grupy BRICS w Johannesburgu (22–24.08.2023) przyniósł decyzję o jej rozszerzeniu o sześciu nowych członkówⁱ, w związku z czym przyjęto także *Zasady przewodnie, standardy, kryteria i procedury dotyczące rozszerzenia członkostwa w BRICS*.ⁱⁱ Ostatecznie jednak od 1 stycznia 2024 r. BRICS powiększył swój skład o pięciu nowych członków: Arabię Saudyjską, Egipt, Etiopię, Iran i Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA); szósty kandydat – Argentyna – wycofała swój akces po objęciu prezydentury przez Javiera Milei. To pierwsze po ponad 10 latach rozszerzenie wydaje się być tylko „pierwszą fazą”, sygnałem dalszych zmian, bowiem przed sierpniowym szczytem 23 państwa Afryki, Ameryki Łacińskiej, Bliskiego Wschodu i Azji złożyły formalne prośby o członkostwo, a ponad 40 kolejnych wyraziło zainteresowanie przystąpieniem do BRICS.

BRICS uważany był, z jednej strony, jako przedstawiciel Globalnego Południa, z drugiej zaś jako co najmniej nie-Zachód lub nawet anty-Zachód, ze względu na częstą krytykę polityki Zachodu wobec wielu problemów międzynarodowych. Przykładowo, państwa BRICS nie potępiły Rosji z powodu jej agresji na Ukrainę – tylko Brazylia poparła rezolucję

Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 2 marca 2022 r. potępiającą działania Rosji (A/RES/ES-11/1). Rosja oczywiście zagłosowała przeciwko, a reszta grupy wstrzymała się od głosu.ⁱⁱⁱ Trzeba jednak przyznać, że członkom grupy nie zawsze udawało się wypracować wspólne stanowisko polityczne. Na przykład w 2011 r., kiedy wszyscy byli członkami Rady Bezpieczeństwa ONZ, w sprawie rezolucji w sprawie Syrii (S/2011/612) Brazylia, Indie i Chiny wstrzymały się od głosu, a Rosja i Chiny zawetowały dokument.^{iv} Powstaje więc pytanie, czy i w jaki sposób zmieni się charakter grupy po jej rozszerzeniu.

Nie ulega wątpliwości, że nastąpiło pewne gospodarcze wzmocnienie BRICS, choć dysproporcja potencjału państw na korzyść Chin nie uległa istotnemu zmniejszeniu (patrz tabela 1). „Nowy” BRICS (BRICS+) zamieszkuje blisko połowa światowej populacji, jego całkowity PKB stanowi blisko 30% globalnego PKB, a wartość eksportu towarów grupy to ¼ światowego eksportu. Szczególnie istotne z punktu widzenia gospodarczej potęgi i wpływów BRICS ma przystąpienie Arabii Saudyjskiej, Iranu i ZEA, które posiadają liczące się rezerwy surowców energetycznych, w wyniku czego grupa kontroluje ponad 50% światowych rezerw gazu i blisko 40% światowych rezerw ropy naftowej.

Tabela 1. Potencjał BRICS+ (2023)

Państwo	Liczba ludności		PKB		Eksport towarów	
	[mln]	[% świata]	[mld USD]	[% światowego]	[mld USD]	[% światowego]
Brazylia	216,4	2,7	2173,7	2,06	344,4	1,48
Rosja	143,8	1,8	2021,4	1,92	424,2	1,82
Indie	1428,6	17,8	3549,9	3,37	435,7	1,87
Chiny	1410,7	17,6	17 794,8	16,88	3179,2	13,64
RPA	60,4	0,8	377,8	0,36	110,5	0,47
Razem BRICS	3259,9	40,6	25 917,6	24,58	4494,0	19,28
Arabia Saudyjska	36,9	0,5	1067,6	1,01	322,5	1,38
Egipt	112,7	1,4	395,9	0,38	44,7	0,19
Etiopia	126,5	1,6	163,7	0,16	3,5	0,02
Iran	89,2	1,1	401,5	0,38	28,3	0,12
ZEA	9,5	0,1	504,2	0,48	487,8	2,09
Razem BRICS+	3634,7	45,3	28 450,5	26,98	5380,8	23,08

Źródło: World Bank Indicators, <https://data.worldbank.org/indicator> [dostęp: 9.08.2024].

Z drugiej strony rozszerzenie BRICS spowodowało, iż grupa jest jeszcze bardziej zróżnicowana, zwłaszcza pod względem politycznym, pojawiły się także nowe konflikty. Do poważnego konfliktu granicznego między Indiami a Chinami, dla którego BRICS nie było w stanie wypracować rozwiązań, doszedł konflikt między Egiptem a Etiopią w sprawie tamy na Nilu,

a także napięcia religijne, np. między Iranem a Arabią Saudyjską. W związku z tym przewidywać należy, że BRICS+ w coraz większym stopniu będzie skupiać się na pragmatycznej współpracy gospodarczej i dążeniu do silniejszej reprezentacji w globalnych organizacjach wielostronnych lub tworzeniu dla nich alternatywnych struktur, takich jak powołane w 2014 r. Nowy Bank Rozwoju (New Development Bank) czy Fundusz Rezerw (Contingent Reserve Arrangement). Istotnym celem BRICS+ pozostaje uniezależnienie się od dominującej roli zachodnich rynków finansowych i kapitałowych. I choć idea ustanowienia waluty BRICS jako alternatywy dla amerykańskiego dolara wydaje się mało realna, to rozliczanie obrotów handlowych wewnątrz grupy w ich własnych walutach staje się faktem. Grupa powróci do swojego pierwotnego programu gospodarczego i przyjmie swoją rolę platformy współpracy gospodarczej, choć koordynację działań członków BRICS+ utrudniają różne poziomy rozwoju ich gospodarek.

Podsumowując, rozszerzenie BRICS wzmocniło nieco grupę gospodarczo, ale stało się to kosztem zarówno spójności gospodarczej, jak i politycznej. Dla obecnych i przyszłych członków BRICS+ istnieje wiele interesów gospodarczych, które mogą ich jednoczyć, ale także wiele różnic politycznych, które ograniczają to, jak daleko może posunąć się współpraca. Forum BRICS+ jest jedną z wielu platform (obok na przykład G20), na których państwa członkowskie starają się promować swoją wizję świata, zwłaszcza na rzecz udziału w gospodarce światowej na lepszych warunkach. Największym wyzwaniem dla BRICS+ w najbliższej przyszłości jest pytanie, jak wzmocnić współpracę gospodarczą przy jednoczesnym radzeniu sobie z różnicami politycznymi i konfliktami między coraz bardziej zróżnicowanym gronem członków.

*Dr hab. Hanna Dumala, prof. UMCS – Katedra Międzynarodowych Stosunków Politycznych, Instytut Stosunków Międzynarodowych UMCS.

ⁱ Punkt 91 XV BRICS Summit Johannesburg II Declaration, *BRICS and Africa: Partnership for Mutually Accelerated Growth, Sustainable Development and Inclusive Multilateralism*, Sandton, Gauteng, South Africa, Wednesday 23 August 2023, <https://brics2023.gov.za/wp-content/uploads/2023/08/Jhb-II-Declaration-24-August-2023-1.pdf>

ⁱⁱ *BRICS Membership Expansion Guiding Principles, Standards, Criteria and Procedures*, South Africa, 2023, <http://www.brics.utoronto.ca/docs/BRICS-Membership-expansion-guiding-principles-criteria-and-standards-2023.pdf>

ⁱⁱⁱ Patrz: <https://digitallibrary.un.org/record/3959039>

^{iv} Patrz: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/syria-s2011-612.php>